

3.2. Правові засади використання земельних ділянок для органічного землеробства

Відомо, що основою землеробства як провідної галузі сільськогосподарського виробництва виступає використання землі з метою вирощування сільськогосподарських культур. Землеробство, будучи окремою галуззю господарської діяльності, використовує унікальну здатність рослин поєднувати енергію сонячного випромінювання у формі органічної речовини з неорганічними сполуками водню і вуглецю. Його головне завдання полягає в продуктивному використанні землі, збереженні та підвищенні родючості

¹ Ревенко А. С. Мировой рынок продовольствия в эпоху «генной» революции. Москва: ЗАО «Издательство «Экономика», 2002. С. 95.

грунтів, підтриманні рівноваги екосистем у процесі обробітку ґрунту, регулюванні чинників життєдіяльності рослин для виробництва сільськогосподарської продукції. Якщо основою землеробства виступають рослини, то головним засобом і предметом праці є земля, точніше сільськогосподарські угіддя як складова земель сільськогосподарського призначення.

Органічне землеробство, будучи специфічною діяльністю, яка здійснюється у процесі обробітку ґрунту, безпосередньо пов'язане з органічним рослинництвом. Останнє розглядається в якості самостійної галузі органічного виробництва з вирощування культурованих сільськогосподарських рослин, серед яких розрізняються польові, овочеві, плодові та ягідні, а також інші сільськогосподарські рослини.

Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»¹ (ст. 1) визначає органічне рослинництво як органічне виробництво, пов'язане з вирощуванням культурних рослин, а також заготівлею об'єктів рослинного світу з дотриманням вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

В юридичній літературі аналізується співвідношення словосполучення «органічне рослинництво» та «органічне землеробство», які близькі за змістом, та зроблено висновок, що у земельно-правовому аспекті більш вдалим видається термін «органічне землеробство»².

Правову конструкцію «органічне землеробство» в юридичній літературі пропонують визначати як сільськогосподарську діяльність, що являє собою систему обробітку сертифікованих сільськогосподарських угідь, які використовуються для виробництва органічної продукції рослинного походження, та передбачає застосування виробниками такої продукції методів, принципів і правил її вирощування, передбачених законодавством, а також національ-

¹ Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10.07.2018 р. № 5448-д. *Голос України*. 01 серп. 2018 р. № 2496-VIII.

² Циліорик Р. А. Земельно-правові засади органічного землеробства: монографія. Харків: Юрайт, 2019. С. 33.

ними та ратифікованими Україною міжнародними стандартами органічного виробництва¹.

Аналіз правового регулювання відносин, які виникають у процесі ведення сучасного органічного землеробства, зумовлює необхідність з'ясування питань, які стосуються визначення об'єкта цих відносин, його специфічних ознак та правового режиму. В даному випадку мова йде про землю, які виступають основною органічного землеробства.

Згідно з чинним законодавством виробництво органічної сільськогосподарської продукції рослинного походження має проводитися у процесі ведення органічного землеробства на придатних для цього земельних ділянках. Оскільки йдеться про землі, які використовуються для виробництва сільськогосподарської продукції, відповідні земельні ділянки надаються за рахунок земель сільськогосподарського призначення.

Землями сільськогосподарського призначення ст. 22 Земельного кодексу України визнає землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури, у тому числі інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, або призначені для цих цілей. Ці землі згідно з названою статтею передаються у власність та надаються в користування як фізичним, так і юридичним особам для використання їх за цільовим призначенням. У першому випадку громадяни та інші фізичні особи мають використовувати земельні ділянки на титулі власності або користування для: ведення особистого селянського господарства, садівництва, городництва, сінокошіння та випасання худоби, ведення товарного сільськогосподарського виробництва, фермерського господарства. Юридичні особи повинні використовувати землі сільськогосподарського призначення, в тому числі для ведення: товарного сільськогосподарського виробництва (сільськогосподарські підприємства), підсобного сільського господарства (несільськогосподарські підприємства, установи та організації, релігійні організації і об'єд-

¹ Циліорик Р. А. Правове регулювання використання земельних ділянок для органічного землеробства: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.06 / Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, Харків, 2019. С. 4.

нання громадян). Як бачимо, закон не виокремлює в якості окремого виду цільового призначення земель для ведення органічного виробництва, в тому числі органічного землеробства. Не містить відповідної вказівки на можливість використання земель сільськогосподарського призначення для ведення органічного землеробства і Класифікація видів цільового призначення земель, затверджена наказом Державного комітету України із земельних ресурсів 23 липня 2010 р. № 548.

Водночас поряд з традиційним сільськогосподарським виробництвом сільськогосподарської продукції рослинного походження сьогодні актуалізується питання щодо ведення органічного землеробства на землях сільськогосподарського призначення, які мають відповідати встановленим вимогам.

Спробуємо встановити та охарактеризувати властиві цим земельним ділянкам ознаки. Передовсім слід звернути увагу на те, що названі земельні ділянки виступають складником земель сільськогосподарського призначення, оскільки вони надані або призначені для виробництва сільськогосподарської продукції, зокрема органічної продукції рослинного походження. Це означає, що всі положення, які характеризують охорону та використання, а також в цілому правовий режим земель сільськогосподарського призначення, притаманні й органічним землям, тобто землям, які використовуються чи призначені для ведення органічного землеробства. Водночас, їм властиві й особливі риси, які будуть досліджуватися нижче.

Для використання земель сільськогосподарського призначення з метою виробництва органічної продукції рослинного походження особливого значення набуває придатність їх для досягнення вказаної мети. Згідно із законодавством оцінка придатності земель для виробництва органічної продукції (сировини) здійснюється центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, у галузі земельних відносин. Саме цей орган має видавати сертифікат відповідності органічних земель тим вимогам, які встановлені для них спеціальним законодавством.

Придатність земель (грунтів) для виробництва органічної продукції та сировини мала б встановлюватися відповідно до положень, закріплених ст. 23 Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», який втратив чинність у серпні 2019 р. Порядок оцінки придатності земель (грунтів) для виробництва органічної продукції згідно з ч. 2 ст. 23 цього Закону повинен був затверджуватися Кабінетом Міністрів України. Проте й донині такий Порядок не затверджений. Отже питання щодо обов'язкових нормативних критеріїв визначення придатності земель (грунтів) сільськогосподарського призначення для виробництва органічної продукції, в тому числі рослинного походження, залишається відкритим.

На жаль, і чинний нині Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» теж не передбачає правових приписів, які б визначали критерії, що мають використовуватися при вирішенні питання щодо придатності земель сільськогосподарського призначення для виробництва органічної продукції. Правда даним Законом (ч. 3 ст. 25) встановлено, що для органічного рослинництва тривалість перехідного періоду щодо земельних ділянок для вирощування однорічних культур не може бути меншою 24 місяців до початку посіву, а для культур багаторічних (крім фуражних) – не меншою 36 місяців до першого збирання органічної продукції. Безперечно, що оцінка придатності земельних ділянок сільськогосподарського призначення для виробництва органічної продукції рослинного походження виступає належною гарантією виробництва такої продукції. Відсутність правової регламентації такої оцінки в Україні зводить нанівець і саму гарантію¹.

Видається, що при розробці Порядку оцінки придатності земель (грунтів) для виробництва органічної продукції рослинного походження необхідно враховувати, що вирощування такої продукції може здійснюватися в межах сільськогосподарських угідь, які використовуються для ведення товарного сільсько-

¹ Ковальчук Т. Г. Щодо правового регулювання оцінки придатності земель (грунтів) для виробництва органічної продукції. *Правові засади ведення органічного землеробства*: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 – 30 вересня 2017 р.). Харків: «Доміно», 2017. С. 105, 106.

господарського виробництва та особистого селянського господарства. В основу оцінки придатності земель для виробництва органічної продукції рослинного походження мають бути покладені не лише якісні показники ґрунтів і рослин, що будуть вирощуватися, а й віддаленість цих земель від джерел забруднення. Йдеться, зокрема, про діючі промислові підприємства, а також об'єкти, які можуть забруднювати довкілля токсичними або іншими небезпечними викидами, автомобільні дороги тощо. Слід приймати до уваги і накопичений вміст забруднюючих речовин у самому ґрунті на відповідних земельних ділянках. Окрім того при розробленні критеріїв оцінки придатності земель для виробництва органічної продукції землеробства обов'язково повинні враховуватися дані агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення, завдання якої полягає у визначенні показників якісного стану ґрунтів, їх зміни у процесі господарської діяльності, а також умов для раціонального використання органічних добрив, збереження від забруднення і відновлення родючості ґрунтів. Землі, які будуть оцінені придатними для органічного землеробства, що буде підтверджувати відповідний сертифікат, повинні визнаватися об'єктом особливої правової охорони.

Це означає, що правовий режим сільськогосподарських угідь, які призначені або вже використовуються для вирощування органічної продукції рослинного походження, має бути уточнений в Земельному кодексі України. Землі, сертифіковані для органічного рослинництва, будучи за змістом статті 150 Земельного кодексу України особливо цінними у складі земель сільськогосподарського призначення, повинні визнаватись об'єктом особливої правової охорони. Як підкреслює П. Ф. Кулинич, з метою забезпечення збереження придатності екологічно чистих територій для використання в майбутньому для вирощування органічної продукції рослинного походження доцільно надати землям цих територій статусу земель, потенційно придатних для вирощування такої продукції. При цьому мають бути встановлені для названих земель особливі правові вимоги не тільки для їх вилучення для несільськогосподарських потреб, а й щодо будівництва на несільськогосподарських землях цих територій промислових та інших об'єктів, що можуть

забруднювати ґрунти та інші елементи довкілля¹. Така пропозиція слухна і заслуговує на увагу та підтримку. Її реалізація не тільки сприятиме резервуванню зазначених земель для цілей органічного рослинництва, а й забезпечуватиме захист їх від надмірного антропогенного навантаження.

Підкреслюючи необхідність якнайшвидшого розроблення на рівні Кабінету Міністрів України Порядку оцінки придатності земель (ґрунтів) для виробництва продукції рослинного походження, зазначимо, що ґрунти земель сільськогосподарського призначення слід розглядати як чинник, що виконує екологічні функції. Саме завдяки цій властивості ґрунтів вони можуть забезпечувати виробництво екологічно чистої продукції органічного землеробства. Така продукція може бути отримана лише при використанні земель, стан придатності яких відповідатиме встановленим в законі вимогам, які впливають із закріпленого в Земельному кодексі України принципу екологічної безпеки².

Слід зазначити, що за висновками представників ґрунтознавчої науки, якими було проведено дослідження еколого-токсикологічного стану, наприклад, орних земель в Україні, що використовуються зазвичай для виробництва продукції рослинного походження, придатними для вирощування екологічно-чистої продукції, виявились лише окремі зони (території) держави³.

Фахівцями-ґрунтознавцями доведено, що антропогенне забруднення територій в Україні носить не суцільний, а локальний характер. Ними було встановлено, що в межах України наявні лише чотири невеликих регіони, в яких стан ґрунтів гарантує можливість вирощування органічної продукції, що відповідає світовим стандартам. Йдеться, зокрема, про Північно-Полтавський, Він-

¹ Кулинич П. Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні: монографія. Київ: Логос, 2011. С. 541.

² Циліорик Р. А. Екологічний чинник при використанні земель для органічного землеробства. *Актуальні питання реформування правової системи*: зб. матер. XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 16 – 17 черв. 2017 р.) / уклад. Л. М. Джурак. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. С. 194.

³ Кисіль В. І. Біологічне землеробство в Україні: проблеми і перспективи: монографія. Харків: Штрих, 2000. 161 с.

ницько-Прикарпатський, Південно-Подільський та Північно-Східно-Луганський регіони¹.

Підкреслимо, що право користування землями для ведення органічного рослинництва можуть здійснювати лише спеціалізовані господарюючі суб'єкти. Згідно із законом вони мають назву «оператори», тобто господарюючі суб'єкти, які отримали статус виробника органічної продукції та включені до Реєстру виробників органічної продукції. Фізичні та юридичні особи, які не занесені до Реєстру виробників органічної продукції (сировини), не мають права здійснювати виробництво такої продукції.

При безпосередньому використанні земель для ведення органічного землеробства законодавство повинно покласти додаткові спеціальні обов'язки на носіїв земельних прав – господарюючих суб'єктів, які виробляють органічну продукцію рослинного походження. Це передбачено Детальними правилами виробництва органічної продукції (сировини) рослинного походження, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2016 р.²

Слід зазначити, що до виробників органічної рослинної продукції законодавством висуваються спеціальні вимоги. Так, виконання загального обов'язку власниками і користувачами земельних ділянок, які використовуються для ведення органічного землеробства, щодо підвищення родючості ґрунтів та збереження інших корисних властивостей землі регламентується ст. ст. 91, 96 Земельного кодексу України.

У цьому зв'язку важливого значення набуває питання, яке стосується застосування схем чергування культур у сівозінах, запровадження яких виступає гарантією раціонального використання та охорони земель сільськогосподарського призначення. Відомо, що на основі наукових досліджень та узагальнення передового досвіду ведення сільськогосподарського виробництва запроваджуються на нормативно-правовому рівні відповідні рекомендації. В ряді ви-

¹ Відтворення родючості ґрунтів у ґрунтозахисному землеробстві / під ред. М. К. Шикучи. Київ: Оранта, 1998. 680 с.

² Про затвердження Детальних правил виробництва органічної продукції (сировини) рослинного походження: пост. Кабінету Міністрів України від 31.08.2016 р. № 587. *Офіційний вісник України*. 2016. № 71. Ст. 2390.

падків висуваються вимоги щодо обов'язкового ведення сівозмін відповідно до ґрунтово-кліматичних умов і вирощуваних культур, встановлення ступеня ефективності добрив та їх використання, створення нових високопродуктивних сортів рослин для різних природно-кліматичних зон України. Так, ч. 3 ст. 103 Земельного кодексу України зобов'язує власників та користувачів земельних ділянок співпрацювати при вчиненні дій, спрямованих на забезпечення прав на землю кожного з них та використання цих ділянок із запровадженням і додержанням прогресивних технологій вирощування сільськогосподарських культур та охорони земель. В даному випадку йдеться, зокрема, про раціональну організацію територій, дотримання сівозмін та ін. Водночас відповідно до ч. 5 ст. 111 Земельного кодексу України відомості про обмеження у використанні земель зазначаються у схемах землеустрою і техніко-економічних обґрунтуваннях використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць, проектах землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь.

Чинне земельне законодавство (ст. ст. 184, 186 Земельного кодексу України) передбачає складання проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозмін, упорядкування угідь, а також розроблення системи заходів щодо охорони земель. При цьому слід підкреслити, що проекти землеустрою, які забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь, визначають організацію землеволодіння та землекористувань з виділенням сівозміни, виходячи з екологічних та економічних умов, формування інженерної та соціальної інфраструктури. Законом України «Про охорону земель» передбачено запровадження нормативів у галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів, серед яких визначені й нормативи оптимального співвідношення культур у сівозмінах у різних природно-сільськогосподарських регіонах.

Останні нормативи затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2010 р. № 164. Вони визначені залежно від природно-сільськогосподарських регіонів (Поліський, Лісостеповий, Північностеповий та ін.). Цікаво зазначити, що допустимі нормативи періодичності вирощування культури на одному і тому

самому полі становлять, наприклад, для: озимих жита і ячменю, ячменю ярого, вівса, гречки – не менше ніж через один рік; пшениці озимої, картоплі, проса – не менше ніж через два роки; льону – не менше ніж через п'ять років; капусти – не менше ніж через шість років; соняшника – не менше ніж через сім років.

Структура посівних площ (у відсотках) включає до свого складу: зернові та зернобобові культури; технічні культури (у тому числі ріпак та соняшник), картопля і овочеваштанні культури; кормові культури, а також чистий пар.

Зазначимо, що за використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва без затверджених у випадках, визначених законом, проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозмін, ст. 211 Земельного кодексу України передбачена юридична відповідальність.

Відомо, що серед агротехнічних заходів, які позитивно впливають на відтворення та підвищення родючості ґрунтів земель сільськогосподарського призначення, самостійне місце займають схеми чергування культур у сівозміні та застосування органічних добрив. Ці заходи не вимагають особливих фінансових витрат та є загальнодоступними.

Чергування культур має відбуватися таким чином, щоб у результаті здійснення цього заходу стан ґрунту під час вирощування попередньої польової культури відповідав вимогам щодо вирощування наступної культури. Реалізація цього заходу повинна позитивно впливати на родючість ґрунтів та підтримувати бездефіцитний баланс гумусу, а також захищати ґрунт від ерозії та інших деградаційних процесів.

Застосування органічних добрив під час виробництва органічної продукції рослинного походження має сприяти відтворенню родючості ґрунту, забезпеченню бездефіцитного балансу поживних речовин у ґрунті. При визначенні родючості ґрунту за основу приймаються дані агрохімічного обстеження, які зафіксовані в паспорті поля. Доречно зазначити, що сьогодні при використанні земель сільськогосподарського призначення, на умовах оренди одним із обов'язкових додатків при укладенні договорів оренди таких земель є агрохімічний паспорт поля, яке орендується.

В сучасній земельно-правовій літературі висловлюються пропозиції щодо визначення поняття земель сільськогосподарського призначення, які використовуються для ведення органічного землеробства. Так, В. І. Андрейцев слушно вважає, що в Земельному кодексі України слід запровадити окремих розділ «Органічні землі», якими він пропонує вважати визначені земельно-правовою документацією земельні ділянки в межах земель сільськогосподарського призначення для виробництва, переробки, зберігання тощо сільськогосподарської органічної продукції за допомогою органічних речовин, яким властива висока споживча якість та безпека для здоров'я і життя людей, довкілля та інших матеріальних і духовних цінностей. На його думку, ці землі, їх розміри та місце розташування, а також склад визначаються державним земельним кадастром і підлягають сертифікації центральним органом управління, до повноважень якого входить регулювання земельних відносин та контроль за використанням, охороною земель або за його дорученням відповідним територіальним органом¹.

П. Ф. Кулинич звертає увагу на те, що землі, які будуть оцінені придатними для органічного землеробства, потрібно визнати об'єктом особливої правової охорони та пропонує вважати сертифіковані відповідно до вимог вирощування органічної продукції земельні ділянки сільськогосподарського призначення, які перебувають у власності чи користуванні суб'єктів господарювання, що вирощують чи мають намір вирощувати та реалізовувати органічну сільськогосподарську продукцію, а також перебувають у стані постійного сертифікованого моніторингу з боку споживача через систему сертифікатних організацій з метою забезпечення відповідності якості земель органічних господарств критеріям якості органічної та екологічно чистої продукції².

Погоджуючись в цілому з наведеними підходами до визначення земель для ведення органічного землеробства слід підтримати

¹ Андрейцев В. І. Проблема удосконалення правового режиму органічних земель сільськогосподарського призначення. *Правові засади ведення органічного землеробства*: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 – 30 вересня 2017 р.). Харків: «Доміно», 2017. С. 3–5.

² Кулинич П. Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні: монографія. Київ: Логос, 2011. С. 540.

точку зору, згідно з якою було б доречним вважати такими землями визначені земельпорядною документацією сертифіковані земельні ділянки в межах земель сільськогосподарського призначення та надані в користування чи передані у власність для вирощування органічної продукції (сировини) рослинного походження за допомогою таких органічних речовин, яким властива споживча якість та безпека для життя і здоров'я людини та довкілля особами, що мають статус виробників (операторів) екологічно чистої продукції (сировини) рослинного походження, або призначені для цих цілей¹.

Землі для ведення органічного землеробства характеризуються наступними основними ознаками:

1) для використання цих земель з метою виробництва органічної продукції рослинного походження особливе значення має їх придатність для реалізації вказаної мети, що підтверджується відповідним сертифікатом, виданим спеціалізованою установою;

2) право користування землями для ведення органічного землеробства можуть здійснювати лише спеціалізовані господарюючі суб'єкти (оператори), що отримали статус виробників органічної продукції (сировини) та включені до Реєстру виробників органічної продукції;

3) при безпосередньому використанні земель для ведення органічного землеробства законодавство покладає додаткові обов'язки на суб'єктів, які будуть виробляти органічну продукцію (сировину) рослинного походження;

4) використання земель для органічного землеробства має бути екологічно збалансованим, оскільки ці землі (грунти) виконують важливі екологічні функції.

Особливості правового режиму сертифікованих земель для ведення органічного землеробства зводяться до наступного:

- їх необхідно визнати об'єктом особливої правової охорони;

- якісний стан даних земель має перебувати під постійним обов'язковим моніторингом та контролем;

- використання цих земель для виробництва органічної продукції (сировини) має економічно підтримуватися і стимулюватися державою;

¹ Циліорик Р. А. Понятіе земель для ведення органіческого земледелія. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2018. № 33. С. 116–119.

- землі для ведення органічного землеробства повинні займати окреме місце у складі особливо цінних земель, оскільки їх використання забезпечує публічні інтереси;

- за правопорушення у сфері використання, охорони та відтворення цих земель законодавством повинна бути передбачена підвищена юридична відповідальність.

Все викладене свідчить про необхідність закріплення на законодавчому рівні визначення земель, призначених для ведення органічного землеробства, та уточнення їх правового режиму. Найбільш доречним було б передбачити відповідну статтю в главі 5 Земельного кодексу України, яка визначає правовий режим земель сільськогосподарського призначення.

3.3. Правові форми використання земель для здійснення органічного виробництва

На сьогодні актуальною вбачається проблема розповсюдження використання земельних ресурсів для ведення органічного виробництва, яке повинно замінити традиційні види використання земель. Українські чорноземи мають забезпечити нашій країні процвітання, адже за умов надмірного антропогенного навантаження увагу привертають екологічно чисті ґрунти. Вони є основою для вирощування сільськогосподарської сировини і виробництва органічних та безпечних продуктів харчування. Саме тому вітчизняні землі потребують дбайливого ставлення і правильного застосування інтелектуального потенціалу в цій сфері.

Варто зауважити, що особливістю процесу органічного виробництва є те, що воно ґрунтується на системному контролі, тобто на оцінці методів виготовлення продукції, а не лише на оцінці вихідного продукту. Головна ідея органічного виробництва – це господарська діяльність у гармонійно збалансованій взаємодії з природою і якомога меншою залежністю від зовнішніх вхідних ресурсів (палива, синтетичних добрив, засобів захисту рослин та ін.). Ідеальною моделлю органічного виробництва є змішане, системно замкнене (безвідходне) органічне господарство з одночасним отриманням продукції рослинництва і тваринництва, за оптималь-

Рецензенти:

Г. І. Балюк – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри екологічного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член-кореспондент Національної академії правових наук України;

Т. Є. Харитонова – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Органічне сільськогосподарське виробництво в Україні: правові засади ведення: монографія / [М. В. Шульга, Н. Р. Малишева, В. В. Носік та ін.]; за заг. ред. проф. М. В. Шульги. – Харків : Юрайт, 2020. – 308 с.
ISBN 978-617-7450-13-8

Монографію присвячено дослідженню проблем правового регулювання ведення органічного сільськогосподарського виробництва. Проаналізовано економіко-правові аспекти ведення агробізнесу у сфері органічного сільськогосподарського виробництва в Україні, правове та інституційно-функціональне забезпечення ведення органічного сільського господарства, особливості правового режиму земельних ділянок для ведення органічного виробництва. Досліджено проблеми державної підтримки органічного сільськогосподарського виробництва в Україні, особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства у цій сфері суспільних відносин та інші актуальні питання. Особливу увагу в монографії приділено адаптації законодавства України до вимог ЄС у сфері органічного сільськогосподарського виробництва. Унаслідок проведеного дослідження сформульовано низку пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин у цій галузі.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів юридичних закладів вищої освіти, практикуючих юристів, а також усіх, хто цікавиться зазначеною проблематикою.

ISBN 978-617-7450-13-8

УДК 349.422(477)
ББК 67.9(4УКР)307

© М. В. Шульга, Н. Р. Малишева,
В. В. Носік та ін., 2020

© «Юрайт», оформлення, 2020